

UNIWERSYTET
MIKOŁAJA KOPERNIKA
W TORUNIU
Wydział Humanistyczny

Dr hab. Paweł Tański, prof. UMK
Katedra Historii Literatury Polskiej
i Tradycji Kulturowej
Instytut Literaturoznawstwa
Wydział Humanistyczny
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Toruń, dn. 29. 09. 2023 r.

Vidi decanus

Recenzja rozprawy doktorskiej

Stanisław Bitka: *Rock, The Rolling Stones, Scorsese – jego filmy, jego ścieżki dźwiękowe*. Praca doktorska napisana pod kierunkiem Prof. dra hab. Krzysztofa Kozłowskiego, z promotorem pomocniczym: dr. Piotrem Pławuszkewskim, Instytut Filmu, Mediów i Sztuk Audiowizualnych, Wydział Filologii Polskiej i Klasycznej, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań 2023, ss. 180.

W ostatnich latach w krajowej humanistyce daje się zauważyć wzrost zainteresowania studiami nad muzyką rockową wraz z jej kulturowymi, medialnymi, społecznymi i politycznymi aspektami. Stopniowo rozwijają się badania obejmujące multigatunkową twórczość słowno-muzyczną. Ukazują się kolejne publikacje z zakresu studiów nad kulturą rockową. Powstają opracowania dotyczące społecznych kontekstów muzyki rockowej, kulturowych i edukacyjnych aspektów muzycznej *praxis*, performatywności songów, związków muzyki artystycznej z popkulturą, aksjonormatywnych wymiarów krajowych festiwali muzycznych, a także publikacje z obszaru szeroko pojmowanych *song studies*, by wspomnieć w tym miejscu tylko wybrane inspirujące nowości wydawnicze z trzech ostatnich lat.

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Wydział Humanistyczny, ul. Fosa Staromiejska 3, 87-100 Toruń.
Tel. +48 56 611 35 10, e-mail: Dziekanat_Human@umk.pl, www.human.umk.pl

1

15

Warto podkreślić zatem, że stan badań na temat *rock music studies* jest dziś już bardzo zaawansowany, nie tylko poza Polską, bowiem i z opracowań powstałych w kraju nad Wisłą powstałby współcześnie obszerny księgozbiór. Dość powiedzieć, iż patrząc tylko na autorskie książki oraz tomy wieloautorskie napisane w języku polskim naliczymy ponad sto czterdzieści pozycji. Tematy z zakresu muzyki rockowej są podejmowane niezwykle prężnie, szczególnie w ostatnich latach, wiele się dzieje w materii badań nad tą sferą kultury współczesnej. Tylko w poszczególnych latach: 2013, 2016, 2020–2022 ukazało się po pięć książek napisanych po polsku z interesującą nas tu problematyki. Rozprawa doktorska pana mgra Stanisława Bitki mieści się właśnie w tym nurcie badań.

Doktorant wybrał ważny problem refleksji, zgodny z koncepcją zbliżenia różnych dyscyplin humanistycznych, użytecznych w podjętych przez niego zagadnieniach. Problematyka filmowa rozpatrywana w perspektywie muzycznych strategii performatywnych stanowi inspirującą przestrzeń badań w obrębie studiów nad muzyką popularną. Ten właśnie obszar tematyczny uczynił adept Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza przedmiotem szczególnej uwagi w swojej tezie doktorskiej.

Przedstawiona do recenzji rozprawa nie jest zbyt obszerna, liczy 180 stron. Tekst jest podzielony na odpowiednie części, w tym *Słowo wstępne*, trzy rozdziały główne, zawierające podrozdziały, *Zakończenie*, całość dopełniają filmografia oraz bibliografia (s. 162–180). Dysertacja zawiera wszystkie oczekiwane komponenty tego typu pracy naukowej.

We wstępnej partii rozprawy doktorant umiejętnie przedstawia swoje cele i uzasadnia koncepcję dysertacji. Dwa pierwsze rozdziały poświęcone zostały ustaleniom genologicznym, metodologicznym i zakresów pojęciowych (dokument muzyczny, autobiografizm, muzyka prekompilowana, dysonans, forma teledyskowa). W trzecim rozdziale zaprezentowano analizę funkcji muzyki zespołu The Rolling Stones w filmach Martina Scorsese.

Taka koncepcja pracy wydaje się logicznie uzasadniona i nie budzi zastrzeżeń. Również od strony formalnej rozprawa doktorska pana mgr. Stanisława Bitki jest poprawna. Została napisana przystępnym, komunikatywnym językiem polskim i z zastosowaniem przypisów dolnych ułatwiających identyfikację cytatów i źródeł oraz numerów stron do tekstów podstawowych wewnątrz dysertacji. Drobne usterki, czyli literówki zdarzają się sporadycznie.

Ważną zaletą rozprawy jest staranna kompozycja, precyzja wywodu, panowanie nad dyskursem tego rodzaju studiów. Warto w tym miejscu podkreślić fakt, że bardzo dobrze „pracują” w analitycznych zabiegach pana mgra Stanisława Bitki i przynoszą nader owocne efekty takie kategorie, jak intertekstualność, dźwięk diegetyczny, muzyka prekompilowana, autobiografizm, rockumentary, film rockowy, filmowa polifonia sztuk, nostalgia, czy medium. Składają się one na pomysłowe narzędzia metodologiczne, które są dużym atutem studium.

Podstawowy cel tezy doktorskiej został zrealizowany, a było nim zbadanie i opis wybranych strategii oraz przejawów performowania sztuki filmowej z udziałem piosenek rockowych, tak to ujął adept poznańskiej uczelni: „Powstały w ten sposób stop filmowej wizualności i audialności pozwala postawić tezę, że czym dla Ennia Morricone była współpraca z Sergio Leone, czym dla Stevena Spielberga kooperacja z Johnem Williamsem, czym dla Federica Felliniego sprzymierzenie twórcze z Ninem Rotą, czym (to już ostatni przykład) dla Romana Polańskiego szczęśliwe spotkanie z Krzysztofem Komedą-Trzcińskim, tym jest muzyczna interakcja między Martinem Scorsese a zespołem rockowym The Rolling Stones” (s. 154–155).

Zalety tej wyjątkowej i znakomitej rozprawy doktorskiej można by mnożyć, szczegółowo omawiając poszczególne jej fragmenty, ale nie to jest zadaniem recenzenta. Pora teraz zatem wskazać pewne aspekty poczucia niedosytu czytelnika. Chciałbym bowiem podpowiedzieć młodemu badaczowi filmu, by podczas przygotowywania rozprawy do druku w formie książki, na co ta praca z pewnością zasługuje, uzupełnił narrację o metodologiczne klucze nieobecne w dysertacji – myślę o opracowaniach tak ważnych w historii polskiego filmoznawstwa, jak książki i artykuły Marka Hendrykowskiego, czy fundamentalny wszak dla rozpatrywanych w tezie doktorskiej kwestii tom Piotra Pomostowskiego *Muzyka w filmie*, z roku 2019. Chciałbym, by podczas obrony p. Stanisław Bitka szczegółowo odniósł się do tak wybitnych prac prof. Hendrykowskiego, jak *Słowo w filmie. Historia – teoria – interpretacja* (1982), *Autor jako problem poetyki filmu* (1988), *Język ruchomych obrazów* (1999).

Recenzowana rozprawa wskazuje na opanowanie przez mgra Stanisława Bitkę warsztatu filmoznawcy, zarówno w szczegółach, widocznych w wielu partiach dysertacji, jak i całościowym podejściu do badania opisywanego fenomenu kulturowego. Teza doktorska poznańskiego adepta wiedzy humanistycznej jest efektem szerokiego i nowoczesnego spojrzenia na zagadnienia związane z filmem. To z całą pewnością wartościowe osiągnięcie

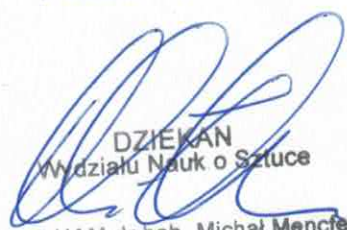
naukowe. Sądę, że autorowi udało się dowieść czterech podstawowych tez sformułowanych w *Zakończeniu* (na stronie 154). Brzmiały one następująco:

1. „Przeprowadzone analizy ścieżek dźwiękowych [...] filmów [Martina Scorsese], fabularnych i dokumentalnych, ujawniły niezwykle ważną okoliczność: otóż muzyka prekompilowana, a w szczególności muzyka The Rolling Stones, zajmuje tutaj miejsce uprzywilejowane. Jest muzycznym zwornikiem dzieła filmowego Martina Scorsese. Pozwala odkryć całe wyrafinowanie konstrukcji filmowych i nadaje im jedyny w swoim rodzaju charakter”.
2. „Muzyka The Rolling Stones, mocno upraszczając, oddziałuje tu na kilka różnych sposobów. Przede wszystkim uatrakcyjnia obraz filmowy, czyni go przystępniejszym. Oddaje jego nastrój, tonację i specyfikę. Usprawnia tempo i rytm pracy kamery. Szczepia i rozczepia ujęcia, sceny i sekwencje. Bardziej płynne stają się dzięki niej cięcia montażowe. Montaż niewidzialny może być naprawdę niewidzialny. Odnosi się nieodparte wrażenie, jakby muzyka The Rolling Stones została napisana do filmów Scorsesego. To rzecz jasna iluzja, ale często pozostaje niezaprzeczalnym faktem, że – przykładowo – wyrafinowana synchronizacja niediegetycznej muzyki z akcją filmową pozwala skomentować niejedno wydarzenie, niejedno zajście. Często dzieje się to w przestrzeni między diegezą a zewnętrznym komentarzem”.
3. „Ale muzyka The Rolling Stones czyni znaczenie więcej. Określa mianowicie czas i przestrzeń, nadając im zmienne tu i teraz. Tak jak w filmie historycznym szczególną uwagę poświęca się detalom wiarygodnej inscenizacji, tak i w tym wypadku wymóg odpowiedniego doboru piosenek, dbałość o ich koloryt lokalny, a nade wszystko unikanie wszelkich anachronizmów, jest naczelną regułą Scorsesego (dotyczącą nawet piosenek niediegetycznych)”.
4. „Teksty piosenek, akcentowane są przeważnie w ironiczny sposób (nie ma takiej funkcji muzycznej, której amerykański reżyser by nie wypróbował), przewrotnie odnosząc się do filmowanej rzeczywistości. Wyraźnie widoczne jest to w filmach *Chłopcy z ferajny* (1990) i *Kasyno* (1995), w których pojedyncze wersy przenikają narrację z offu, tworząc semantycznie zupełnie nowe połączenia i jakości. I wreszcie, wybrane przez reżysera piosenki i powracający jak złota nić w kilku

filmach utwór *Gimme Shelter* łączą w nierozzerwalną całość „Auteur Music” Scorsese’go z oryginalną muzyką The Rolling Stones”.

Biorąc pod uwagę wszystkie walory rozprawy doktorskiej pana mgr. Stanisława Bitki pod tytułem *Rock, The Rolling Stones, Scorsese – jego filmy, jego ścieżki dźwiękowe*, napisanej pod kierunkiem Prof. dr. hab. Krzysztofa Kozłowskiego, z promotorem pomocniczym: dr. Piotrem Pławuszczyńskim, nie mam wątpliwości, że spełnia ona wymogi Art. 187 Ustawy z 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*. Wnioskuje zatem o dopuszczenie pana mgr. Stanisława Bitkę do dalszych etapów przewodu doktorskiego. Jednocześnie składam formalny wniosek o wyróżnienie omawianej dysertacji doktorskiej, mając nadzieję, że w niedługim czasie ukaże się ona także drukiem.

Paweł Tawiski

DZIEKAN
Wydziału Nauk o Sztuce
prof. UAM dr hab. Michał Menciel